

Titel : Samenspel in de kinderopvang
Door : J. Rosalina *onder begeleiding van Drs. M.H. Daal-Evers*
Datum : 2007

Inleiding

Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen of de Samenspelmethodiek inzetbaar is binnen de kinderopvang, als middelen om te werken aan de brede ontwikkeling van het kind en de betrokkenheid van de ouders. Aan de hand hiervan worden met aanbevelingen/ voorwaarden geformuleerd voor het inzetten van de Samenspelmethodiek in de kinderopvang.

Kinderen maken in hun eerste levensjaren een enorme ontwikkeling door. Deze ontwikkeling gaat echter niet vanzelf. Elk kind moet gestimuleerd worden om zich te ontwikkelen. Hiervoor is er een uitdagende omgeving nodig, waarin er interactie plaatsvindt. Als kinderen niet genoeg stimulans van de omgeving krijgen, kunnen ze achterstand ondervinden in hun ontwikkeling.

De kinderopvang is van oudsher meer gericht op verzorging in plaats van op ontwikkeling. Samenspel kan leidsters motiveren tot een meer ontwikkelingsgerichte manier van werken.

Kinderen ontwikkelen zich altijd op meerdere gebieden tegelijkertijd, welke onderling samen hangen. De ontwikkeling kan spelenderwijs worden gestimuleerd, hiertoe is het van belang hun mogelijkheden om te spelen te vergroten en uit te breiden. De Samenspelmethodiek kan een middel zijn om hier bewuster mee om te gaan.

Kinderen presteren beter als ouders betrokken zijn bij de loopbaan van hun kinderen. Het geven van mogelijkheden aan ouders om deel te nemen aan de activiteiten van hun kinderen heeft een positieve invloed op de cognitieve ontwikkeling en prestaties van hun kinderen.

Methode

Gezien bovenstaande veronderstellingen is de volgende probleemstelling geformuleerd: *Is de Samenspelmethodiek inzetbaar binnen de kinderopvang, zodat er gewerkt kan worden aan de ontwikkeling van het kind en de betrokkenheid van de ouders?*

1. Leidsters: Welke deskundigheidsbevordering hebben leidsters nodig om de Samenspelmethodiek uit te voeren?
2. Kind: Sluit de Samenspel methodiek aan theorieën over de brede stimulering van de ontwikkeling van kinderen?
3. Ouders: Hoe kunnen de ouders door middel van Samenspel betrokken worden bij de ontwikkeling van het kind en de activiteiten die er bij de kinderopvang met de kinderen uitgevoerd worden?
4. Organisatie: Welke randvoorwaarden zijn nodig of wenselijk om Samenspel optimaal te kunnen invoeren in het kinderdagverblijf?

De Samenspelmethodiek

Samenspel is oorspronkelijk bedoeld voor kwetsbare gezinnen waarvan kinderen (0-6 jaar) risico lopen op achterstanden in hun ontwikkeling. Het Samenspel programma stimuleert veelvuldige en rijke interactie tussen ouder en kind. Samenspel bestrijdt ontwikkelingsachterstanden en verbetert de kansen van de kinderen in het basisonderwijs door hun ontwikkeling te stimuleren en de ouders te ondersteunen bij dit proces.

De Samenspelmethodiek kan meerdere doelen dienen:

- Werken aan laagdrempelige ontwikkelingsstimulering
- Vergroten van ouderbetrokkenheid
- Bieden van preventieve opvoedingsondersteuning.
- Bevorderen van een goede relatie tussen ouders en kinderen

- Het vergroten van het zelfvertrouwen van ouders in hun eigen rol als opvoeder (empowerment)

Projectopzet

Er is per kinderdagverblijf een intakegesprek met de locatiemanager gehouden. Tijdens het intakegesprek werd het project "Samenspel in de kinderopvang" nader toegelicht. Er werden afspraken gemaakt over de deelname aan de training en de begeleiding van de leidsters die plaats zou gaan vinden.

Vervolgens is er een kick-off bijeenkomst georganiseerd om de leidsters kennis te laten maken met Samenspel en te betrekken bij het project. De leidsters die de Samenspelactiviteiten zouden gaan uitvoeren hebben een 3-daagse training gevolgd voordat ze met de uitvoering van de activiteiten zijn begonnen. Tijdens de training werden er onderwerpen behandeld, die van belang zijn voor de Samenspel leidsters. De leidsters kregen begeleiding en coaching on the job. Dit houdt in dat de leidsters begeleiding kregen tijdens de voorbereiding en uitvoering van de activiteiten.

Tijdens het project werden er ten minste 2 ouderactiviteiten rond Samenspel georganiseerd waar ouders samen met hun kinderen activiteiten konden uitvoeren. De leidsters kregen ondersteuning bij het voorbereiden en organiseren van deze ouderactiviteiten.

De kinderdagverblijven hebben een, op het dagverblijf toegesneden eindverslag, gekregen met aanbevelingen voor verdere implementatie van Samenspel.

Gegevensverzameling

Middels theoriestudie, het gebruik van evaluatieformulieren, interviews en enquêtes zijn de benodigde data verzameld.

IK DENK ZELF DAT DE KOPJES HIERONDER TOT AAN DE EVALUATIE WEGKUNNEN. HET IS WEL INTERESSANT, MAAR KLOPT NIET MET DE OPZET VAN DE ANDERE HOOFDSTUKKEN OM ER ZO INHOUDELIJK EN UITGEBREID OP IN TE GAAN, OF WEL?

De ontwikkeling van het jonge kind

Wat is ontwikkeling

Ontwikkeling kan worden gezien als het resultaat van drie factoren. Er is sprake van een wisselwerking tussen aanleg-, individu-en omgevingsfactoren die invloed heeft op het ontwikkelingsproces dat kinderen ondergaan. De ontwikkeling van het kind wordt voor een belangrijk deel bepaald door rijpingsprocessen. Er is sprake van een uitbreiding in omvang, in functies en in complexiteit van de verschillende facetten van gedrag en beleving. Naast rijping speelt het begrip "leren" een grote rol in de ontwikkeling van het kind. Dit is de ontwikkeling in denken en doen van het individu die een gevolg is van het verwerven van kennis en vaardigheden op basis van ervaringen of oefening.

Ontwikkelingsopgaven

Een ontwikkelingsopgave omvat een geheel van gedragingen of een bepaald niveau van functioneren die een kind onder de knie moet krijgen wil hij met succes aan de volgende fase in zijn ontwikkeling beginnen. Het kan gezien worden als een proces van opeenvolgende taken/ opgaven die volbracht moeten worden.

Ontwikkelingsfasen

De ontwikkeling van het kind wordt in een aantal fasen onderverdeeld waar de accenten aangegeven worden, die in een bepaalde periode de hoofdrol spelen. De ontwikkelingsopgaven worden in een bepaalde leeftijdsfase geplaatst, waarin ze specifiek aan de orde komen. Als een kind een bepaalde fase in de ontwikkeling gunstig doorloopt vergroot hij de kans op succes in de volgende fasen.

1. 0-2 jaar zuigeling-dreumes
2. 2-4 jaar peuter

3. 4-6 jaar kleuter
4. 6-11 schoolkind
5. 11- 18 puber
6. 18+ adolescentie

Ontwikkelingsgebieden

Het kind ontwikkelt zich altijd in de brede zin. Hiermee wordt bedoeld dat kinderen zich altijd op meerdere gebieden tegelijk ontwikkelen.

Bij de grove motoriek gaat het om grove motorische vaardigheden. Het gaat om bewegingen met het hele lichaam, zoals springen, mikken en zwemmen. Bij de fijne motoriek gaat het om fijn motorische vaardigheden zoals het omgaan met stiften, potloden, schaar, het schrijven van letters en cijfers.

De taalontwikkeling wil zeggen communiceren met andere kinderen en volwassenen, het werken aan woordenschatuitbreiding en voorbereiden op lezen en schrijven.

De denkontwikkeling heeft met het omgaan met ordeaspecten als sorteren, groeperen, en in volgorde zetten.

Bij de sociaal-emotionele ontwikkeling leert men omgaan met gevoelens als blij, bedroefd, boos en bang. Het leren omgaan met sociaal gedrag als weerbaarheid en samenspelen. Kinderen gebruiken tijdens spel hun fantasie en creativiteit. Ze krijgen de gelegenheid om zich uit te drukken.

Het spel van het jonge kind

Wat is spel?

Iedereen kan een ander opvatting over het woord spel hebben. Er kan wel gesteld worden dat men over het algemeen pas over spel kan spreken als de bezigheid aan bepaalde voorwaarden voldoet.

Te benoemen:

- Men is vrijwillig bezig; een kind speelt omdat hij het fijn vindt en zelf wil spelen.
- Het is een doel op zichzelf; een kind speelt niet omdat hij een opdracht voor heeft gekregen of omdat hij zelf dit of dat wil bereiken of leren, maar omdat het plezierig is.
- Er is sprake van een actieve bezigheid; er is sprake van een goed gevoel waar ze niet stil kunnen zijn of zitten. Dit plezier wordt wel "Functionlust" genoemd.
- Men is geïnteresseerd in de bezigheid en vindt het leuk. Het kind leert het meeste als hij de activiteit zo leuk vindt dat hij heel geconcentreerd en gemotiveerd van binnenuit bezig is dat hij helemaal in de activiteit opgaat.

De invloeden van spelen

De drie belangrijkste functies die spel aan het kind biedt zijn:

1. *Spel om te oefenen en kennis op te doen.* Kinderen kunnen allerlei vaardigheden binnen de veilige grenzen van het spel oefenen.
2. *De verwerkende functie van spel.* Men ziet dat jonge kinderen vaak moeite hebben om gebeurtenissen goed te begrijpen en om met hun emoties om te gaan. Vaak merken we dat jonge kinderen de belangrijke gebeurtenissen die ze hebben meegemaakt keer op keer naspelen. Op deze manier worden hun emoties verwerkt.
3. *De ontspannende functie van spel.* Eerder in dit rapport werd aangegeven dat spel als een opluchting en ontspanning ervaren wordt.

Het belang van samenspel

Het kind leert veel sociale vaardigheden door samen met andere kinderen te spelen. Ze leren om te onderhandelen en op te komen voor zichzelf. Ze ervaren de voldoening van het goed met anderen kunnen omgaan. Het zelfvertrouwen van kinderen wordt hierdoor vergroot.

Kinderen kunnen vooral door rollenspel en het doen-alsof-spel op het sociale vlak oefenen. Kinderen krijgen de gelegenheid om met gedrag wat ze normaal niet zouden laten zien te experimenteren

omdat het maar als een spel gezien wordt. Ze nemen ook rollen van elkaar over waardoor ze geleerd worden om zich in een ander te verplaatsen, wat aan begrip voor elkaar bijdraagt. Ook samenspel wordt geleidelijk door kinderen opgebouwd. Het spel wordt geleidelijk aan meer sociaal als het kind ouder wordt.

Soorten spel

De spelontwikkeling verloopt volgens Piaget in overeenstemming met de stadia in de cognitieve ontwikkeling. Hij onderscheidt drie verschillende typen spel:

1. *Oefenspel*: dit spel bestaat uit het herhalen van zintuiglijke en/ of motorische handelingen dan wel het combineren van dit soort handelingen, uitsluitend om met plezier van de handelingen op zich. Een voorbeeld is het telkens open en dichtdoen van een kastdeurtje.
2. *Symbolisch spel*: ook wel fantasiespel of “doen alsof”-spel genoemd. In dit spel stellen objecten, handelingen en/ of personen andere, veelal afwezige objecten en/ of personen voor. Voorbeelden zijn: vader en moedertje spelen, winkeltje spelen enz.
3. *Spelletjes met regels*: karakteristiek aan dit spel is dat er competentie plaats vindt tussen meerdere spelers, die zich laten leiden door vooraf afgesproken regels. Deze regels kunnen zelf verzonnen worden, door eerdere generaties zijn overgeleverd of door derden verzonnen zijn. Voorbeelden zijn knikkeren, gezelschapspelen enz.

Vermeer laat door haar spelindeling zien dat kinderen naarmate ze ouder worden, hun speelwereld meer uitbreiden. Zo onderscheidt zij:

1. *Spel in de lichamelijke wereld*: het kind gebruikt materiaal, omdat het een plezierige zintuiglijke ervaring oplevert of het beweegt speels zijn eigen lichaam of objecten.
2. *Spel in de hanteerbare wereld*: het kind gaat spelend om met objecten, zoals bijvoorbeeld het opstapelen van kubussen of voorwerpen in elkaar passen.
3. *Spel in de esthetische wereld*: dit spel is erop gericht om dingen mooi en netjes te maken. Een tekening maken of een poppenhuis mooi inrichten zijn hier voorbeelden van. Ook spel, waarin kinderen gebeurtenissen uit hun omgeving nadoen, kunnen hieronder vallen.
4. *Spel in de illusieve wereld*: hiermee wordt fantasie – een rollenspel bedoeld.

Ouderbetrokkenheid

Het begrip ouderbetrokkenheid in relatie tot omgeving

Het model Bronfenbrenner werkt vanuit de opvatting dat men het individu moet beschouwen in interactie met zijn omgeving. Hiermee wordt bedoeld: ontstaan er problemen in dit systeem kunnen er discrepanties (onderlinge afwijking) ontstaan tussen de mogelijkheden van het kind en de eisen en de verwachtingen van zijn omgeving. Bronfenbrenner spreekt van een transactioneel proces waar er inwerkende factoren op elkaar spelen. Zowel factoren vanuit het kind, als vanuit de ouders/ het gezin, als vanuit de omgeving spelen hier een rol.

De rol van ouders bij het spel

Jonge kinderen spelen vaker of op een hoger ontwikkelingsniveau spelen wanneer hun ouders op een sensitieve manier op hun speelbehoeften, voordeden hoe je kunt spelen en bij tijd het spel bijstuurden. Het is namelijk zo dat kinderen behoefte hebben aan emotionele betrokkenheid van de ouders bij hun spel.

Sutton-Smith onderscheidt vier verschillende rollen om je op het juiste manier in het kinderspel te mengen:

1. *Van Regisseur*
2. *Van Speler*
3. *Van Meespeler*
4. *Van Toeschouwer*

Men moet wel afstemmen op het ontwikkelingsniveau dat het kind tijdens zijn spel laat zien. Bij elke rol is het van belang dat de ouders het kind stimuleert, in het bijzonder het prijzen voor zijn volharden en niet zozeer voor het resultaat dat hij moet leveren.

De opvoeder zal naarmate het kind ouder wordt steeds vaker de passieve rollen van meespeler en vooral toeschouwer gaan vervullen. Men ziet een verschuiving plaatsvinden van actieve interventie naar het creëren van de juiste omstandigheden tijdens het stimuleren van spel.

De sector kinderopvang

Beleid met betrekking tot de kinderopvang

De raad voor het Jeugdbeleid stelt dat kinderen er recht op hebben dat hun ouders voor hen zorgen, en dat ze naast hun eigen gezins- (of school-)milieu ook door andere omgevingen en mensen geïnspireerd kunnen worden. Juist de deelname aan verschillende sociale settings stimuleert het kind in de eigen ontwikkeling.

Achtergronden van de kinderopvang

Een kinderopvang biedt opvang aan kinderen tijdens werkuren door professionele begeleiders in speciale accommodaties.

De kinderopvang is een van de weinige kansen die kinderen in de voorschoolse leeftijd krijgen om regelmatig in contact te komen met andere volwassenen en kinderen en hier een band mee kunnen opbouwen.

Er moeten omstandigheden gecreëerd worden die het kind als het ware vanzelf tot spelen zullen aanzetten.

1. een vriendelijke atmosfeer waarin het kind zich veilig en op zijn gemak voelt;
2. de aanwezigheid van aantrekkelijke speelkameraadjes en/of aantrekkelijk speelmateriaal, aansluitend op het ontwikkelingsniveau van het kind;
3. een duidelijke afspraak dat het kind vrij is om te doen en laten wat het wil, maar binnen helder geformuleerde grenzen;
4. de afwezigheid van vermoeidheid, honger, ziekte of iedere andere vorm van lichamelijk ongemak bij het kind.

Rol van leidsters als medeopvoeder

Leidsters van kinderdagverblijven kunnen als medeopvoeder gezien worden. De leidster kan het kind bij het spel stimuleren. De rol van de leidsters bij het spel van de kinderen kan zich op drie niveaus afspelen:

1. De rol van de leidster beperkt zich tot het voorbereiden van de speelleeromgeving. De omgeving waar het spel kan plaatsvinden is rijk ingericht met verschillende materialen.
2. Wanneer het spel van de kinderen vast zit en niet verder komt, dan kan de leidster het spel verrijken. Leidster probeert het spel op een hoger plan te tillen door actief met de kinderen mee te spelen en eventueel materialen toe te voegen of juist weg te halen. Het meespelen dient nauw aan te sluiten bij wat de kinderen in hun spel laten zien.
3. Bij sommige kinderen is meer nodig. Enkele kinderen komen moeizaam of net tot spelen. Deze kinderen moeten geleerd worden te spelen. Hier kan de leidster spel voorspelen om die kinderen de handvatten te geven te komen tot spel.

Leidsters kunnen ook een actieve rol tijdens het spel vervullen. Gedurende de spelactiviteiten kunnen de leidsters zich op de vier dimensies van interactie richten:

1. Emotionele ondersteuning
2. Respect voor de autonomie
3. Structuur bieden en grenzen stellen
4. Informatie en uitleg geven

Evaluatie

Intakegesprekken

Op basis van de intakegesprekken met de locatiemanagers hebben mede de trainingen voor de Samenspel leidsters inhoud gekregen, tevens is de projectopbouw doorgenomen. De managers waardeerden de betrokkenheid bij het project.

Kick-off bijeenkomsten

We hebben per locatie alle leidsters deel laten nemen aan de kick-off bijeenkomst. We hebben hier bewust voor gekozen. Naar onze mening heeft dit een drempelverlagend effect. Omdat de rest van de leidsters, die niet deelnemen aan de training, hierdoor wel weten waar het over gaat, en zich hier toch bij betrokken voelen zullen de deelnemende en niet-deelnemende leidsters eerder informatie over de cursus met elkaar uitwisselen.

Ook voor ons was de kick-off bijeenkomst van belang. Het was voor ons mogelijk om erachter te komen hoe de leidsters dachten over dit project en de mogelijkheden om Samenspel toe te passen in de kinderdagverblijven.

Training

De tijd die we hebben genomen tijdens de cursus voor structureel het leren plannen van activiteiten en deze dan in een duidelijk overzicht te zetten, vonden de leidsters leerzaam. Ze hebben aangegeven dat ze vaak ideeën hadden over activiteiten, maar deze niet goed konden plannen, waardoor ze uiteindelijk niet uitgevoerd werden. Ook het plannen van de ouderactiviteiten heeft moeilijkheden opgeleverd. Ook hier is er na het samen aan tafel zitten een oplossing voor gevonden. Het uitvoeren van Samenspel activiteiten in een inloop ochtend of ouderavond werden als opties genoemd. Uiteindelijk werd er voor een inloopochtend gekozen. Bij de evaluatie hebben de leidsters aangegeven dat ze niet weten hoe ze de verworven informatie moeten overdragen aan de rest van hun collega's.

Conclusies & aanbevelingen

De literatuur geeft aan dat er sterk wederzijds verband bestaat tussen de algemene ontwikkeling en de spelontwikkeling van een kind. Door spel leert het kind zichzelf en de wereld om zich heen te verkennen. Het is dus duidelijk dat het belangrijk is om een kind veelzijdige speelmaterialen en speelvormen aan te bieden, zodat hij/zij zich op verschillende gebieden kan ontwikkelen.

De Samenspelmethodiek is een goede manier om te werken aan de brede ontwikkeling van peuters en aan ouderbetrokkenheid. Het biedt de leidsters activiteiten die gericht zijn op verschillende ontwikkelingsgebieden. Deze zijn allemaal in heldere stappen beschreven. De ouders worden Samen Thuis werkbladen geboden om ze te helpen om thuis verder in te spelen op de activiteiten.

Waar het dus om gaat tijdens de Samenspel activiteiten is het stimuleren van de brede ontwikkeling van het kind. De brede ontwikkeling van het kind is een functie van de kwaliteit van het spelen. Men dient een kind dus veelzijdige spelactiviteiten aan te bieden om zo elk gebied van zijn brede ontwikkeling te bevorderen. Ik kan concluderen dat de leidsters bij het kiezen van de spelactiviteiten heel eenzijdig waren en vaak richting activiteiten voor het bevorderen van de motorische ontwikkeling van het kind geneigd waren. Zoals we eerder hebben gezien is ouderbetrokkenheid een van de belangrijkste factoren die bij de ontwikkeling een rol spelen. Om de ouder meer te betrekken bij de kinderopvang kan men methoden als huiswerkbladen en ouder- en kindactiviteiten toepassen.

Aanbevelingen

- De leidsters moeten in staat zijn om goed met elkaar en met de ouders te communiceren. Samenspel moet ruimte creëren voor het oefenen met de, tijdens de opleiding, al verworven communicatievaardigheden Dit kan bijvoorbeeld door middel van rollenspel.
- Uit de evaluatieformulieren is gebleken dat de leidsters behoefte hebben aan het ontwikkelen van de bekwaamheid om de verworven vaardigheden over te brengen aan collega's. Hieruit is

dus duidelijk geworden dat het een noodzaak is dat elke leidster de cursus moet volgen, of indien dit niet mogelijk is de (deelnemende)leidsters de vaardigheden aan te leren om dit over te brengen.

- De coaches moeten de leidsters het belang van veelzijdige spelactiviteiten op het hart drukken. De leidsters zijn steeds geneigd om dezelfde soort activiteiten te doen, dus moet veelzijdigheid gestimuleerd worden.
- Leidsters hebben aangegeven dat ze wel vaker activiteiten bedenken, maar uiteindelijk waren deze toch niet uitgevoerd omdat ze niet een goede planning voor de uitvoering konden bedenken. Hieruit blijkt dat het belangrijk is om voldoende tijd aan planning besteed moet worden.
- Het besteden van tijd om in teamverband te werken is noodzakelijk. Dit is dan gelijk een oefening om te leren met elkaar aan tafel te zitten om dingen uit te werken.
- Het is van belang dat de ouders geïnformeerd worden over de inhoud en het belang van "Project Samenspel in de kinderopvang". De ouders hebben aangegeven dat ze eerst dachten dat het alleen zou gaan over het spelen met de kinderen en vonden dit niet zo belangrijk om te doen, omdat ze thuis al spelen met hun kinderen. Een aparte ouderbijeenkomst om de ouder in te lichten over de inhoud van het project is dus van belang.
- Huiswerkblad kan een middel zijn om in gesprek te komen met ouders maar leidsters moeten hier de tijd voor nemen. Ze moeten er uitleg bij geven. Leidsters moeten een positieve feedback geven bij het ontvangen van de bewerkte huiswerkbladen.
- De ouderactiviteiten moeten tijdig gepland en aan de ouders doorgegeven worden, zodat ze hier rekening mee kunnen houden.

